Valiokunnan lausunto LaVL 31/2018 vp─ HE 203/2017 vp

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Puolustusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava puolustusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström, puolustusministeriö
- hallitussihteeri Kosti Honkanen, puolustusministeriö
- eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Mikko Eteläpää, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- vanhempi oikeusasiamiehen sihteeri Minna Ketola, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lainsäädäntöjohtaja Tuula Majuri, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Anu Mutanen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Marko Meriniemi, sisäministeriö
- rajavartioylitarkastaja Reijo Lahtinen, sisäministeriö
- poliisiosaston lainsäädäntöjohtaja Katriina Laitinen, sisäministeriö
- yksikön johtaja, viestintäneuvos Päivi Antikainen, liikenne- ja viestintäministeriö
- apulaisoikeuskanslerin sijainen Kimmo Hakonen, oikeuskanslerinvirasto
- oikeusneuvos Ilkka Rautio, korkein oikeus
- oikeusneuvos Petri Helander, korkein hallinto-oikeus
- hovioikeudenneuvos Jaakko Rautio, Helsingin hovioikeus
- laamanni Tuomas Nurmi, Helsingin käräjäoikeus
- käräjätuomari Jukka Jaakkola, Helsingin käräjäoikeus
- valtionsyyttäjä Anssi Hiivala, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio, tietosuojavaltuutetun toimisto
- rikostarkastaja Markus Terenius, keskusrikospoliisi
- poliisiylitarkastaja Mikko Eränen, Poliisihallitus
- apulaispäällikkö Olli Kolstela, suojelupoliisi
- tiedustelupäällikkö, kenraalimajuri Harri Ohra-aho, Pääesikunta

Valmis
5.0

- asessori, VT OTL Tuija Sundberg, Pääesikunta
- hallintojohtaja Ara Haikarainen, Suomen Erillisverkot Oy
- hallituksen jäsen Ahto Apajalahti, Electronic Frontier Finland - Effi ry
- ihmisoikeuksien asiantuntija Matti Jutila, Ihmisoikeusliitto
- asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja Kimmo Vanne, Suomen tuomariliitto ry
- lakimies Jussi Mäkinen, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- ulkoministeriö
- Amnesty International, Suomen osasto ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä on kyse sotilastiedustelua koskevan lain säätämisestä. Uudessa laissa säädetään sotilastiedusteluviranomaisille valtuuksia tiedustelumenetelmien käyttöön tiedon hankkimiseksi ulkoisista uhista ylimmän valtiojohdon päätöksenteon ja Puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi tilanteissa, joissa tiedustelumenetelmien käytöllä voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta.

Hallituksen esityksellä on kiinteä yhteys hallituksen esityksiin, joissa ehdotetaan uusien lakien säätämistä siviilitiedustelusta (HE 202/2017 vp) ja tiedustelutoiminnan valvonnasta (HE 199/2018 vp) ja perustuslain 10 §:n muuttamista (HE 198/2017 vp). Lisäksi esityksellä on kiinteä yhteys eduskunnan työjärjestyksen muutosehdotukseen, joka sisältää tarkempia säännöksiä parlamentaarisen valvonnan järjestämisestä (PNE 1/2018 vp). Siviili- ja sotilastiedustelua koskevien lakiehdotusten käsittely eduskunnassa on vielä kesken, mutta eduskunta on 3.10.2018 hyväksynyt lain perustuslain 10 §:n muuttamisesta (PeVM 4/2018 vp). Lainmuutos on vahvistettu 5.10.2018 (817/2018), ja se on tullut voimaan 15.10.2018. Lisäksi eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt lain tiedustelutoiminnan valvonnasta sekä muutokset eduskunnan työjärjestykseen (PeVM 9/2018 vp ja PeVM 10/2018 vp).

Lakivaliokunta on jo aiemmin antanut lausunnon tiedustelutoiminnan valvonnasta (LaVL 27/2018 vp). Siviilitiedustelua koskevasta hallituksen esityksestä lakivaliokunta antaa erillisen lausunnon samanaikaisesti nyt käsillä olevan lausunnon kanssa. Lakivaliokunta keskittyy lausunnossaan oman toimialansa kannalta kaikkein keskeisimpiin kysymyksiin.

Ehdotetut lait muodostavat haastavan ja monimutkaisen sääntelykokonaisuuden, jolla on huomattavaa periaatteellista merkitystä. Siviili- ja sotilastiedusteluun ehdotetut tiedustelumenetelmät vastaavat menetelmällisesti poliisilain (872/2011) 5 luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa säädettyjä salaisia pakkokeinoja. Tiedustelumenetelmiä käytetään kuitenkin eri tarkoituksessa ja toimintaympäristössä, sillä tiedustelussa ei ole kyse rikoksen estämisestä, paljastamisesta tai selvittämisestä. Sotilastiedusteluesityksen kan-

nalta on vielä erityisesti huomattava, että useat ehdotetut toimivaltuudet ovat sotilasviranomaiselle kokonaan uusia, kun taas poliisilain 5 luvun sääntelyn mukaiset toimivaltuudet ovat rikosperusteisesti olleet poliisin käytössä jo aiemmin, vaikka niitäkin on annettu poliisin käyttöön asteittain vuosien kuluessa. Sotilastiedusteluesitys on siten tässä suhteessa erityisen merkityksellinen ja laajakantoinen. Ehdotetut tiedustelumenetelmät ovat erityisen merkityksellisiä myös sen vuoksi, että niissä puututaan perus- ja ihmisoikeuksiin, kuten yksityiselämän ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Näin merkittävien toimivaltuuksien antaminen tiedusteluviranomaisille edellyttää lakivaliokunnan mukaan välttämättä vastapainokseen asemaltaan riippumatonta ja toimivaltuuksiltaan vahvaa ulkoista valvontajärjestelmää, sillä tiedustelutoiminnan asianmukaisuuteen ja yksilön oikeusturvan toteutumiseen tulee voida luottaa. Edellä esitetyn perusteella on lisäksi välttämätöntä, että sääntelykokonaisuuden toimivuutta ja vaikutuksia seurataan tarkoin.

Yleiset säännökset

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä yleiset periaatteet

Perustuslakivaliokunnan esityksestä antamaan lausuntoon (PeVL 36/2018 vp, s. 15) viitaten lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että ehdotettuun sotilastiedustelulakiin lisätään poliisilain 1 luvun 2 §:n kaltainen säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta esimerkiksi seuraavasti:

> *Sotilastiedusteluviranomaisen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.*

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon (s. 17) viitaten lakivaliokunta esittää myös, että sotilastiedustelulakiehdotuksen suhteellisuusperiaatetta koskevaa 5 §:ää tarkistetaan seuraavalla tavalla siten, että oikeuksien loukkaamisen sijasta säädetään oikeuksien rajoittamisesta ja että säännöstä täydennetään vaatimuksella sotilastiedustelun toimenpiteiden tosiasiallisesta soveltuvuudesta tarkoitukseensa:

> *Suhteellisuusperiaate*
>
> Sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen, *tiedustelutehtävän* kiireellisyyteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteen käytöstä aiheutuvaan oikeuksien *rajoittamiseen* sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin. *Lisäksi toimenpiteellä tulee olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet saavuttaa sotilastiedustelun hyväksyttävät päämäärät.*

Niin ikään sotilastiedustelulakiehdotuksen vähimmän haitan periaatteetta koskevaan 6 §:ään tulee perustuslakivaliokunnan mukaan lisätä vaatimus siitä, että tiedon hankkimisessa puututaan luottamuksellisen viestin salaisuuteen mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti (s. 7). Lakivaliokunnan mielestä vaatimus voidaan lisätä pykälään esimerkiksi seuraavasti:

Tiedon hankkimisessa ei saa puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuteen muuten kuin mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon (s. 17—18) mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen syrjinnän kieltoa koskevaa 8 §:ää tulee täydentää sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellolla ja kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelo tulee muotoilla niin, ettei se ole tyhjentävä. Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Lisäksi perustuslakivaliokunnan mielestä 8 §:n toisessa virkkeessä käytetty ilmaisu "ainoastaan" on epäselvä, minkä lisäksi pykälä ja sen perustelut ovat ristiriidassa keskenään. Ottaen huomioon, että säännöksen tarkoituksena on turvata tiedustelun kohdentumisen syrjimättömyys, tulee säännöksen muotoilua perustuslakivaliokunnan mukaan tarkistaa tätä tarkoitusta vastaavasti.

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan asianomainen säännös voidaan edellä olevan valossa kirjoittaa yleisempään muotoon esimerkiksi seuraavasti:

Syrjivän tiedustelutoiminnan *kielto*

Sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi.

Tiedustelumenetelmät

Tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset

Ehdotetun sotilastiedustelulain 11 §:ssä säädetään tiedustelumenetelmien käytön yleisistä edellytyksistä. Säännöksen 1 momentissa säädetään kaikille tiedustelumenetelmille yhteisestä yleisestä edellytyksestä "voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta".

Perustuslakivaliokunta kiinnittää esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp, s. 19) huomiota siihen, että tiedustelun edellytyksistä ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi osin toimivaltuuksittain eri tavalla.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (s. 19) arvioinut sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin sisältämää sotilastiedustelumenetelmien käytön yleistä edellytystä ja todennut, että tiedustelutoiminnan edellytykseksi tulee yleisesti asettaa välttämättömyyttä koskeva edellytys. Edelleen lausunnon mukaan tiedustelutoiminnan erityisluonne sekä ehdotetun sääntelyn laaja-alaisuus perustelevat tiedustelumenetelmän käytön asianmukaisen ja oikeasuhtaisen kohdentumisen vuoksi 11 §:n 1 momentin täsmentämistä myös siten, että tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiin lisättäisiin niillä oletettavasti saatavan tiedon tärkeyttä koskeva edellytys.

Lakivaliokunta pitää perustuslakivaliokunnan huomioita tärkeinä. Puolustusvaliokunnan on syytä arvioida, miten perustuslakivaliokunnan esittämä huomioidaan 11 §:ssä.

Kotirauha

Esityksessä ehdotetuista tiedustelumenetelmistä useat ovat merkityksellisiä kotirauhan suojan kannalta. Esityksen perustelujen mukaan (s. 351) tällaisia ovat suunnitelmallinen tarkkailu, pei-

telty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, peitetoiminta, valeosto ja paikkatiedustelu. Esityksen perusteluissa (s. 351) viitataan siihen, että mitään edellä mainituista tiedustelumenetelmistä ei saa kohdistaa "vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan". Peitetoiminta ja valeosto asunnossa olisivat sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 36/2018 vp, s. 35) kiinnittänyt huomiota siihen, että sotilastiedustelulakiehdotuksen toimivaltuuksien sääntelyssä on omaksuttu ilmaisu "vakituiseen asumiseen käytettävä tila". Lausunnon mukaan tällaisen käsitteen käyttö on mahdollista esimerkiksi silloin, kun ilmaisun "vakituiseen asumiseen käytetty huone tai tila" on ymmärrettävä tarkoittavan valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan käsitettä, joka kattaa kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat. Lausunnon mukaan sääntelyä on täsmennettävä siten, että sääntelyä muutetaan sanonnallisesti siten, että siinä viitataan "vakituiseen asumiseen käytettävän tilan" sijasta "pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan". Vaihtoehtoisesti mietinnössä tulee tehdä asiasta huolellisesti toimivaltuuskohtaisesti selkoa.

Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävää tilaa koskeva huomio vaikuttaa useaan sotilastiedustelulain pykälään. Edellä selostetun valossa lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:ään lisätään uusi säännös, joka kuuluu seuraavasti:

> *Tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.*

Muotoilu tulee huomioida myös paikkatiedustelua koskevissa sotilastiedustelulakiehdotuksen 52 ja 53 §:ssä.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että paikkatiedustelusta päättämistä koskevan 53 §:n 1 momentti poikkeaa muutenkin muotoiluiltaan vastaavasta siviilitiedusteluesitykseen sisältyvästä säännöksestä (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus, 5 a luku, 27 §). Valiokunta katsoo, että säännösten rakenteiden on syytä olla samanlaiset. Edellä esitetyn perusteella valiokunta esittää, että 53 §:n 1 momentti tarkistetaan kuulumaan seuraavasti:

> Tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu *muuhun* kotirauhan suojaamaan paikkaan *kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään paikkaan* tai paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty paikkatiedustelun toimittamisajankohtana, tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Sotilastiedustelulakiesityksen 41 ja 45 § sisältävät säännöksiä peitetoiminnasta ja valeostosta. Ehdotettu peitetoimintaa ja valeostoa koskeva sääntely muistuttaa salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan poliisilain 5 luvun 28 ja 35 §:ssä säädettyä. Kotirauhan suojan piiriin kohdistuva peitetoiminta- ja valeostotoimivaltuuksien käyttö on lakiehdotuksessa kytketty asuntoa käyttävän aktiiviseen myötävaikutukseen (41 §:n 3 mom ja 45 §:n 4 mom).

Valiokunnan lausunto LaVL 31/2018 vp

Perustuslakivaliokunnan (PeVL 36/2018 vp, s. 37) mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 41 §:n 3 momentin ja 45 §:n 4 momentin sääntely peitetoiminnan ja valeoston sallimisesta asunnossa on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa. Sääntely on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on lausunnon mukaan myös 41 §:n 3 momentin ja 45 §:n 4 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla.

Edellä todetun valossa lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *sotilastiedustelulakiehdotuksen 41 §:n 3 momentti ja 45 §:n 4 momentti* poistetaan lakiehdotuksesta. Lakivaliokunnan käsityksen mukaan 41 ja 45 §:ään ei ole tarpeen sisällyttää erityistä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien käytön ulkopuolelle rajaavaa säännöstä, mikäli rajaussäännös lisätään lakivaliokunnan edellä esittämin tavoin sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan säännökseen.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 2 momentin mukaan telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan ja tekniseen laitetarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 36/2017 vp, s. 37) sääntely on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa ja on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on lausunnon mukaan myös 40 §:n 2 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla.

Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 2 momentti* poistetaan. Lakivaliokunnan käsityksen mukaan 40 §:n 2 momenttiin ei ole tarpeen sisällyttää erityistä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien käytön ulkopuolelle rajaavaa säännöstä, mikäli rajaussäännös lisätään lakivaliokunnan edellä esittämin tavoin sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan säännökseen.

Siviilitiedustelua koskeva esitys sisältää sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:ää vastaavat säännökset (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus, 5 a luku, 16 §). Perustuslakivaliokunta on siviilitiedusteluesitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 32) katsonut, että siviilitiedustelua koskevan esityksen 1. lakiehdotuksen 5 a luvun 16 §:n 1 momenttia tulee täydentää maininnalla siitä, ettei asentamisoikeus koske pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Lakivaliokunnan käsityksen mukaan on perusteltua, että säännökset ovat tältä osin yhtenevät sekä siviilitiedustelun osalta. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin loppuun lisätään seuraava säännös:

> *Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen ei saa tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.*

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 § sisältää säännökset teknisestä katselusta päättämisestä. Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan tuomioistuin päättää vapautensa menettäneen henkilön teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu sääntely poikkeaa voimassa olevan poliisilain 5 luvun 20 §:n sääntelystä. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää teknisestä katselusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön. Näin ollen sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 §:ssä tuomioistuimen päätöksentekotoimivalta on suppeampi kuin voimassa olevan poliisilain 5 luvun 20 §:ssä.

Lakivaliokunta katsoo, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 §:n sääntelyä on syytä tarkistaa siten, että se vastaa tältä osin lähemmin voimassaolevaa sääntelyä. Säännösmuotoilun osalta on kuitenkin huomioitava edellä perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta esitetty lisäys 11 §:ään, jonka mukaan tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Edellä todetun johdosta lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 §:n 1 momentin ensimmäinen virke muutetaan kuulumaan siten, että tuomioistuin päättää teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Lakivaliokunta toteaa, että valtiosääntöoikeudellinen kotirauhan käsite ei välttämättä ole yhtenevä rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaamia paikkoja koskevan määritelmäsäännöksen kanssa. Valiokunnan esittämässä muodossa 27 §:n 1 momentin ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti:

> Tuomioistuin päättää (*poist.*) teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, *kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön*.

Tukiasematietojen hankkiminen

Perustuslakivaliokunnan mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 37 §:ssä tarkoitetulle tukiasematietojen hankkimiselle tulee säätää enimmäiskesto (PeVL 36/2018 vp, 21). Tällainen muutos on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Lakivaliokunnan mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 38 §:n 2 momentti on tämän johdosta perusteltua muuttaa kuulumaan seuraavasti:

> Lupa *voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Jos lupa tai päätös koskee luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, voi se olla kuutta kuukautta pidempi.*

Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäminen

Eräiden sotilastiedustelussa käytettävien tiedustelumenetelmien käyttöönotto edellyttää sotilastiedustelulakiehdotuksen mukaan tuomioistuimen lupaa. Tällaisia ovat vapautensa menettäneen henkilön tekninen kuuntelu, vapautensa menettäneen henkilön tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, paikkatiedustelu ja muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu.

Peitetoiminnan ja valeoston käyttämisestä sen sijaan ei sotilastiedustelulakiehdotuksen 43 ja 46 §:n mukaan päätä tuomioistuin, vaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Perustuslakivaliokunnan mukaan tämä ei ole asianmukainen eikä mainittujen menetelmien käyttöön liittyvät perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat riittävästi huomioon ottava ratkaisu. Perustuslakivaliokunta on pitänyt perusteltuna, että päätöksenteko peitetoiminnasta ja valeostosta osoitetaan tuomioistuimelle (PeVL 36/2018 vp, s. 22).

Lakivaliokunnan puolustusministeriöltä saaman lisäselvityksen mukaan peitetoiminnassa on sotilastiedustelussa kyse erittäin pitkäkestoisesta ja sensitiivisestä toiminnasta, jossa korostuu korkean luottamuksen saavuttamisen tärkeys. Peitetoiminnasta tietoisten määrää on siksi tärkeää rajoittaa minimiin peitetoimintaa suorittavan tahon hengen ja turvallisuuden takaamiseksi.

Koska päätös peitetoiminnasta voidaan ehdotetun sääntelyn mukaan tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, pitkäkestoisen tiedusteluoperaation aikana tulee tehtäväksi useita päätöksiä. Jos peitetoiminnasta päättäisi tuomioistuin, samaa tiedusteluoperaatiota saattaisivat joutua käsittelemään useat tuomarit, jolloin myös operaatiosta tietoisten henkilöiden lukumäärä kasvaisi. Lisäksi puolustusministeriö on kiinnittänyt huomiota siihen, että tuomioistuimen päätöksenteko tulisi kyseeseen ainoastaan Suomen alueella tapahtuvassa peitetoiminnassa, joka olisi käytännössä poikkeuksellista, yllätyksellistä ja lyhytkestoista.

Lisäksi lakivaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, ettei myöskään voimassa oleva poliisilakiperusteinen peitetoiminta, jota tehdään rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi, edellytä tuomioistuimen päätöstä. Ainostaan, jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko mainitut edellytykset olemassa. Käyttötarkoitussidonnaisuuden vuoksi sotilastiedustelussa käytettävän peitetoiminnan tarkoituksena ei ole hankkia syyllisyyttä tukevaa näyttöä. Niin ikään lakivaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että tiedusteluvalvontavaltuutetun jälkikäteinen oikeudellinen valvonta kattaa paitsi tuomioistuimen päättämät tiedustelumenetelmät myös kaikkien muiden tiedustelumenetelmien käytön. Valtuutetun valvonta on siten kattavaa. Lisäksi sotilastiedustelulakiehdotuksessa edellytetään tiedusteluvalvontavaltuutetulle ilmoittamista jokaisesta tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta vaatimuksesta ja päätöksestä.

Puolustusministeriö on viitannut edellä mainittuihin seikkoihin myös valeoston päätöksentekotason osalta. Valeostossa on kyse epäsovinnaisesta toimivaltuudesta, jossa tiedusteluvirkamiehellä on oikeus toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Valeoston tarkoituksena ei ole suorittaa siviilioikeudellista oikeustointa sinänsä, vaan hankkia tietoa kansallista

turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Valeosto on suoritettava suorittajan identiteetti salaten.

Edellä esitettyä arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että hyviä perusteita on sekä sille, että peitetoiminnasta ja valeostosta päättää tuomioistuin, että sille, että päätöksen tekee pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Toisaalta on otettava huomioon, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle on turvattava riittävät resurssit, jotta sen valvonta voi olla edellä tarkoitetulla tavalla kattavaa ja tehokasta. Lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta arvioi asiaa huolellisesti edellä esitetyt seikat huomioon ottaen.

Paikkatiedustelu

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 52 §:n mukaan paikkatiedustelulla tarkoitetaan esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi toimitettavaa tiedustelua muussa kuin vakituiseen asumiseen käytettävässä tilassa tai sellaisessa tilassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. Perustuslakivaliokunta toteaa ehdotetun sääntelyn eroavan kotietsintää koskevasta nykyisestä lainsäädännöstä, jonka mukaan kotietsintä on saatettavissa jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Korkein oikeus on laajentanut tämän jälkikontrollin myös paikanetsintään muualla kuin kotirauhan suojaamissa paikoissa (KKO 2017:40, tilitoimisto). Perustuslakivaliokunnan mielestä tuomioistuimen etukäteen antama lupa paikkatiedustelulle ei korvaa jälkikäteistä kontrollia, koska asianosainen tiedustelun kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon. Perustuslakivaliokunnan mukaan jälkikontrollin säätäminen myös nyt kyseessä olevaan tilanteeseen on välttämätöntä (PeVL 36/2018 vp, s. 34).

Lakivaliokunta toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksessa tarkoitetussa paikkatiedustelussa ei ole kyse kotietsinnästä, koska pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila tulee edellä selvitetyllä tavalla rajata kaikkien tiedustelumenetelmien soveltamisalan ulkopuolelle. Jälkikontrollin tarpeellisuutta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että ehdotetusta paikkatiedustelusta päättää — pakkokeinolain mukaisesta kotietsinnästä poiketen — yleensä nimenomaan tuomioistuin, joka arvioi tiedustelumenetelmän käytön edellytykset jo ennakolta lupa-asian käsittelyn yhteydessä. Tämä poikkeaa kotietsinnän jälkikäteiskontrollista, jossa tuomioistuin arvioi kotietsinnän edellytyksiä ja kotietsinnässä noudatettua menettelyä jälkikäteen. Lisäksi on huomioitava, että tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn on ehdotetun sääntelyn mukaan oikeus osallistua myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla, ja jäljempänä tarkemmin selostettavalla tavalla valtuutetulla on oikeus myös ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä.

Erityisen merkityksellistä on lisäksi, että ehdotettuun paikkatiedusteluun kohdistuu nimenomaista jälkikäteiskontrollia tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnan muodossa. Jokainen tuomioistuimelle tehtävä tiedustelumenetelmää koskeva vaatimus ja tuomioistuimen päätös sekä tiedusteluviranomaisen tekemä päätös on ehdotuksen mukaan toimitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tiedoksi, jolloin valtuutettu voi reagoida niissä mahdollisesti oleviin lainvastaisuuksiin. Lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutetulle voi tämän valvontavaltaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo, että tiedustelutoiminnassa on rikottu hänen oikeuksiaan tai menetelty muutoin lainvastaisesti. Edelleen tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on

kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden. Kotietsinnän osalta ei ole vastaavaa valvontamekanismia. Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvonta ei myöskään rajoita ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaa.

Edellä selostetun perusteella lakivaliokunta katsoo, että erillisen jälkikäteisen tuomioistuinkontrollin säätäminen paikkatiedustelulle ei ole perusteltua eikä tarpeen.

Jäljentäminen ja lähetyksen jäljentäminen

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 55 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomaisella on oikeus jäljentää kirje tai muu lähetys ennen sen saapumista vastaanottajalle. Jäljentämisestä päättää tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies (57 §). Perustuslakivaliokunta pitää perusteltuna, että päätöksenteko jäljentämisestä osoitettaisiin — mahdollisesti kiiretilanteita lukuun ottamatta — tuomioistuimelle (PeVL 36/2018 vp, s. 21).

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 54 §:ssä tarkoitettu "jäljentäminen" on tavanomainen menetelmä, joka voi käsittää esimerkiksi valokuvan ottamisen topografikartasta tai kaavakuvasta. Sen sijaan lakiehdotuksen 55 §:ssä tarkoitettu "lähetyksen jäljentäminen" kohdistuu lähtökohtaisesti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan, minkä vuoksi voidaan pitää perusteltuna, että lähetyksen jäljentämisestä päättäminen kuuluu tuomioistuimelle. Lakivaliokunta esittää tämän vuoksi, että jäljentämisen päättämistä koskevaa sotilastiedustelulakiehdotuksen pykälää muutetaan seuraavasti:

> *Jäljentämisestä* ja ***lähetyksen jäljentämisestä*** *päättäminen*
>
> Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää *54 §:ssä tarkoitetusta* jäljentämisestä. Päätös on tehtävä kirjallisesti.
>
> Jos asia ei siedä viivytystä, myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies saa yksittäistapauksessa päättää jäljentämisestä, kunnes 1 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut asian. Asia on saatettava 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.
>
> *Tuomioistuin päättää 55 §:ssä tarkoitetusta lähetyksen jäljentämisestä tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.*
>
> *Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää lähetyksen jäljentämisestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua*

keinon käytön aloittamisesta. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä lähetyksen jäljentämistä koskeva päätös saadaan kirjata lähetyksen jäljentämisen toimittamisen jälkeen.

Menettely tuomioistuimessa

Tiedusteluvaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeus sekä kanteluoikeus

Useiden sotilastiedustelussa käytettävien tiedustelumenetelmien käyttöönotto edellyttää sotilastiedustelulakiehdotuksen mukaan tuomioistuimen lupaa. Tuomioistuinkontrollin tarkoituksena on varmistua siitä, että tiedustelutoimintaa harjoitetaan lainmukaisesti ottaen huomioon kaikille tiedustelumenetelmille säädetyt yleiset periaatteet ja edellytykset sekä asianomaiselle tiedustelumenetelmälle säädetyt erityiset edellytykset samoin kuin perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset. Edellytys tuomioistuimen etukäteen antamasta luvasta on keskeinen oikeusturvan tae, minkä vuoksi on olennaista, että tuomioistuinkontrolli on todellista ja perusteellista. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulee saada riittävät tiedot lupavaatimuksen arvioimiseksi. Tiedusteluviranomaisella on velvollisuus antaa tuomioistuimelle tällaiset tiedot sekä näyttövelvollisuus siitä, että tiedustelumenetelmän käytölle säädetyt yleiset periaatteet sekä yleiset ja erityiset edellytykset täyttyvät.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n mukaan tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Lakivaliokunta on tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa lausunnossaan (LaVL 27/2018 vp — HE 199/2017 vp) pitänyt keskittämistä perusteltuna, sillä näin voidaan varmistaa parhaiten tuomioistuimen osaaminen ja asiantuntemus. Lisäksi on välttämätöntä huolehtia paitsi tuomioistuimen resursseista myös tuomareiden kouluttamisesta, koska tiedustelumenetelmät eivät kytkeydy rikosten estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen, vaan tätä epämääräisempään toimintaympäristöön. Kyse on siten tuomioistuinten kannalta uudesta tehtävästä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 36/2018 vp, s. 34) kiinnittänyt huomiota siihen, että tiedusteluvaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle ehdotetaan tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 199/2017 vp) oikeutta olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa (valvontalakiehdotuksen 14 §). Perustuslakivaliokunnan mielestä valtuutetun asemasta pitää kuitenkin säätää sotilastiedustelulaissa säädetyssä lupaprosessissa siten, että hänellä on oikeus ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä. Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytys sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Myös lakivaliokunta on aiemmassa lausunnossaan tiedustelutoiminnan valvonnasta (LaVL 27/2018 vp — HE 199/2017 vp) arvioinut ehdotusta tiedusteluvaltuutetun läsnäolo-oikeudesta tuomioistuinkäsittelyssä oman toimialansa kannalta ja päätynyt siihen, että tiedusteluvaltuutetulle on perusteltua antaa läsnäolo-oikeutta laajemmat osallistumisoikeudet lupa-asian tuomioistuinkäsittelyssä. Erityisesti lakivaliokunta on katsonut, että tiedusteluvaltuutetun kokemuksen ja asiantuntemuksen hyödyntäminen puoltaa sitä, että valtuutetulla on tuomioistuimessa puhe- ja kyselyoikeus, sillä tämä syventää ja monipuolistaa lupa-asian käsittelyä ja siten varmistaa läsnäolo-oikeutta paremmin tuomioistuimen edellytykset arvioida annettuja tietoja ja tehdä asianmukaisia

päätöksiä ja näin toteuttaa tehokasta tuomioistuinkontrollia ja antaa oikeusturvaa tiedustelumenetelmiä koskevissa lupa-asioissa.

Lakivaliokunta on edellä mainitussa lausunnossaan katsonut, että tiedusteluvaltuutetun läsnäolooikeutta laajemmista osallistumisoikeuksista on mahdollista säätää prosessioikeudelliseen nykyjärjestelmään sopivalla tavalla, ja pitänyt asiamukaisena esimerkiksi muotoilua, jonka mukaan "tuomioistuimen on varattava tiedusteluvaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi". Tällainen muotoilu tarkoittaa tiedusteluvaltuutetun puhevallan käytön mahdollistamista, ja valtuutettu itse päättää, käyttääkö hän tätä oikeutta vai ei. Se, ettei valtuutettu ole paikalla istunnossa, ei siten lykkää eikä viivästytä lupa-asian käsittelyä tai päätöksen antamista. Jos taas valtuutettu käyttää tilaisuutta, hän voi esittää istunnossa myös näkemyksiään ja kysymyksiä. Edellä esitettyyn viitaten — ja ottaen huomioon valtuutetun nimikkeen muuttaminen ”tiedusteluvalvontavaltuutetuksi” (PeVM 9/2018 vp, s. 3) — lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:ään lisätään seuraava säännös:

> *Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan lupa-asian käsittelyssä.*

Perustuslakivaliokunta kiinnittää sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:ään huomiota myös siltä osin kuin siinä säädetään oikeudesta kannella tuomioistuimen lupa-asiassa tekemästä päätöksestä Helsingin hovioikeuteen (6 mom.). Perustuslakivaliokunnan mukaan säännöstä tulee täsmentää sillä, kuka tällaisen kantelun voisi tehdä. Lisäksi tiedusteluvaltuutetulle tulee perustuslakivaliokunnan mukaan säätää oikeus kannella käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt valtuutetun kanteluoikeuteen huomiota myös tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa mietinnössään (PeVM 9/2018 vp, s. 6 ja 12) ja katsonut, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle tulee tiedustelulainsäädännössä säätää yleisemminkin oikeus kannella käräjäoikeuden tiedustelumenetelmää koskevasta päätöksestä hovioikeuteen ja että tämän oikeuden tulisi koskea tiedustelutoimenpiteitä, niistä ilmoittamisen lykkäämistä ja ilmoituksen tekemättä jättämistä. Perustuslakivaliokunta on selvyyden vuoksi ehdottanut valtuutetun kanteluoikeutta koskevan yleisen säännöksen sisällyttämistä tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 14 §:ään. Eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt lain tällä tavoin muutettuna.

Lakivaliokunta toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n säännös kanteluoikeudesta vastaa pitkälti voimassa olevia poliisi- ja pakkokeinolain säännöksiä salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen tuomioistuinmenettelystä (poliisilain 5 luvun 45 § ja pakkokeinolain 10 luvun 43 §). Kyseisissä säännöksissä ei määritetä kanteluun oikeutettujen piiriä, mutta selvänä pidetään, että salaisen tiedonhankintakeinon ja pakkokeinon kohteella ja keinon käyttöä vaatineella virkamiehellä on aina oikeus kannella tuomioistuimen päätöksestä. Vastaavalla tavalla lakivaliokunta pitää selvänä, että tiedustelun kohteeksi joutuneella henkilöllä samoin kuin tiedustelumenetelmää hakeneella virkamiehellä on oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä. Edellä esitetyn valossa momentin täsmentäminen näiltä osin ei lakivaliokunnan mukaan ole tarpeellista. Selvyyden vuoksi momenttiin on kuitenkin aiheellista lisätä säännös tiedusteluvalvontavaltuutetun kanteluoikeudesta. Tämä on linjassa edellä selostetun tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 14 §:n kanssa. Tällainen säännös kuuluu seuraavasti:

Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella tiedustelumenetelmän käyttöä koskevassa lupa-asiassa annetusta päätöksestä.

Tuomioistuimen kokoonpano

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Perustuslakivaliokunta on sotilastiedusteluesityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp, s. 33—34) esittänyt, että puolustusvaliokunta vielä harkitsee lupa-asioista päättävän kokoonpanon vahvistamista siten, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n mukaisessa uudessa kahden tuomarin kokoonpanossa.

Eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain, jonka 15 §:n mukaan tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa (HE 199/2017 vp). Valtuutettu voi tällöin antaa väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi. Lain 15 §:n 3 momenttia muutettiin eduskuntakäsittelyssä siten, että yhden tuomarin kokoonpanoa tulee vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se ole asian laatu huomioiden ilmeisen perusteetonta (PeVM 9/2018 vp). Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan kyseisen pykälän tarkoittamassa tuomioistuinkäsittelyssä on kyse erityisestä tilanteesta. Tällaisessa asiassa lähtökohtaa kahden tuomarin kokoonpanosta voidaan siten pitää perusteltuna.

Tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyssä ei kuitenkaan lakivaliokunnan mukaan ole perusteltua eikä tarpeen, että tuomioistuin päättäisi asiasta pääsääntöisesti kahden tuomarin kokoonpanossa, vaan hallituksen esityksessä ehdotettua lähtökohtaa yhden tuomarin kokoonpanosta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ja riittävänä. Tämä vastaa nykyistä tilannetta salaisista tiedonhankintakeinoista ja salaisista pakkokeinoista päätettäessä. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että 1.1.2019 voimaan tulleella oikeudenkäymiskaaren muutoksella on mahdollistettu entistä joustavampien tuomioistuimen kokoonpanojen käyttö ja lisätty tuomioistuimen harkintavaltaa (HE 200/2017 vp, s. 13 ja LaVM 2/2018 vp). Sen lisäksi, että uudistuksessa otettiin käyttöön uusi kahden tuomarin kokoonpano, siinä laajennettiin yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa aiempaa vakavampiin rikoksiin. Kun rikosasia voitiin ennen uudistusta käsitellä käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitetusta teosta voitiin tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta, sekä laissa erikseen luetelluissa rikoksissa, se voidaan nyt käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan kuitenkin vahventaa toisella lainoppineella jäsenellä taikka käyttää lautamieskokoonpanoa tai kolmen tuomarin kokoonpanoa, jos se on asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua.

Arvioitaessa tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsittelevän tuomioistuimen kokoonpanoa on lisäksi otettava erityisesti huomioon, että — toisin kuin salaisissa tiedonhankintakeinoissa ja pakkokeinoissa — tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus osallistua tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn ja, kuten edellä on selvitetty, lakivaliokunta esittää perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla valtuutetun roolin vahvistamista siten, että hänellä on läsnä-

olo-oikeuden lisäksi puheoikeus tuomioistuinkäsittelyssä. Tiedusteluvalvontavaltuutetun roolin vahvistaminen tällä tavoin on tärkeää, koska valtuutetun puheoikeuden voidaan arvioida syventävän ja monipuolistavan lupa-asian käsittelyä ja siten varmistavan tuomioistuimen edellytykset arvioida tiedusteluviranomaisen antamia tietoja ja tehdä asianmukaisia lupapäätöksiä. Ottaen huomioon tiedusteluvalvontavaltuutetun rooli ja osallistumisoikeudet sekä oikeudenkäymiskaaren uusien kokoonpanosäännösten joustavuus lakivaliokunta katsoo, että lähtökohtaa yhden tuomarin kokoonpanosta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian tuomioistuinkäsittelyssä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lähtökohta kahden tuomarin kokoonpanosta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyssä voi myös asian laadun ja kiireellisyyden kannalta olla tarpeettoman raskas, sillä tiedustelumenetelmiä on useita erilaisia. Näin on erityisesti, jos kyse on selkeästä lupa-asiasta. Lisäksi kahden tuomarin kokoonpano edellyttää tuomioistuimelle lisäresursseja sekä normaalitoimintaan että päivystysjärjestelmään. Myös tällaisen järjestelmän hallinnointi on tuomioistuimelle vaativampaa.

Yhden tuomarin kokoonpanon vahventaminen tiedustelumenetelmää koskevassa lupa-asiassa on edellä todetuin tavoin joka tapauksessa mahdollista oikeudenkäymiskaaren yleisten säännösten nojalla. On perusteltua, että tuomioistuin harkitsee itsenäisesti, mikä kokoonpano on kulloinkin perusteltu. Lakivaliokunta kuitenkin painottaa, että vahvennettua kokoonpanoa tulisi käyttää tällaisessa asiassa, jos se on asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua. Erityisesti uudistuksen alkuvaiheessa kokoonpanoa tulee arvioida tarkoin ja huolellisesti ottaen huomioon, että lainsäädäntö on uutta. Kahden tuomarin kokoonpanoa voidaan hyödyntää myös koulutuksellisessa tarkoituksessa siten kuin uudistuksessa on tarkoitettu (ks. HE 200/2017 vp, s. 37).

Joka tapauksessa on välttämätöntä, että kokoonpanoratkaisun toimivuutta seurataan tarkoin ja sääntelyä arvioidaan tarvittaessa uudelleen. Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että edellä mainittuja seikkoja korostetaan valiokunnan mietinnössä.

Tuomioistuinkäsittelyn ajan ja paikan ilmoittaminen

Jotta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi käyttää edellä sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:ään ehdotetun uuden säännöksen mukaisesti läsnäolo- ja puheoikeuttaan, hänen tulee saada tieto lupa-asiaa koskevasta käsittelystä. Lakivaliokunta toteaa aiempaan tiedustelutoiminnan valvontaa koskevaan lausuntoonsa viitaten (LaVL 27/2018 vp, s. 8—9), että ehdotetun uuden säännöksen sanamuodossa "varattava tilaisuus tulla kuulluksi" on kyse siitä, että tuomioistuimella on velvollisuus varata tiedusteluvalvontavaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi lupa-asian käsittelyssä. Näin ollen tuomioistuin huolehtii lupaistunnon ajankohdan ja paikan ilmoittamisesta valtuutetulle ja vastaa myös siitä, että valtuutettu saa kutsun istuntoon. Edellä mainitun sanamuodon ja vastuun kanssa ei olisi linjassa se, että tiedusteluviranomaiselle säädettäisiin velvollisuus toimittaa tieto istunnosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Muutoinkaan lakivaliokunta ei pidä tiedustelun valvontajärjestelmän luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta perusteltuna eikä asianmukaisena, että lupavaatimuksen tekijä ilmoittaisi valvojalle lupa-asian käsittelystä siten, ettei tuomioistuin voisi itse varmistua siitä, että kutsu on annettu valtuutetulle tiedoksi.

Valiokunnan lausunto LaVL 31/2018 vp

Tiedustelutietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:ssä säädetään tiedustelussa saadun tiedon luovuttamisesta rikostorjuntaan. Lähtökohtana on, että tiedusteluvaltuuksilla saatua tietoa ei saisi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin tiedustelutehtävän suorittamiseen. Sääntely koskee sen perustelujen (s. 147) mukaan eräitä poikkeuksia käyttötarkoitussidonnaisuuteen. Kyseessä on eräänlainen palomuurisääntely.

Ehdotettu sääntely muistuttaa ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp, s. 25) katsonut, että sääntelyssä ja sen perusteluissa jää epäselväksi, miksi sääntelyä ei ole rakennettu pakkokeinolain 10 luvun 55 ja 56 §:n ja poliisilain 5 luvun 53 ja 54 §:n ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn mukaisesti. Poliisilain ja pakkokeinolain ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely rakentuu mallille, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu (poliisilain 5 luvun 54 §:n 1 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 1 momentti). Ylimääräistä tietoa saa kuitenkin käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin säännöksissä nimenomaisesti mainitusta rikoksesta (poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentti). Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, esitutkintaviranomaisen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä (poliisilain 5 luvun 54 §:n 4 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 4 momentti).

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 36/2018 vp, s. 25), että ehdotettua sotilastiedustelulain 76 ja 77 §:n sääntelyä voidaan tässä suhteessa pitää ongelmallisena, koska siitä ei käy ilmi, miten ehdotettu sääntely suhtautuu ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaan sääntelyyn. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan (s. 26) tulee erityisesti varmistua siitä, ettei sääntely avaa mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen.

Saamaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta toteaa seuraavaa. Ehdotettua sääntelyä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että tiedustelutoiminnassa kysymys on luonteeltaan erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä. Tämä tarkoittaa, että kysymys käyttötarkoitussidonnaisuudesta korostuu, kun arvioidaan mahdollista ylimääräistä tietoa tai sitä muistuttavaa tietoa koskevaa sääntelyä.

Ehdotettua tiedon luovuttamista koskevien sääntelyratkaisujen osalta on lakivaliokunnan mielestä tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että tiedustelumenetelmien käytölle ei ole asetettu eikä voida asettaa perusterikosten rangaistusasteikkoa eli samalla mainittujen rikosten vakavuutta koskevaa vaatimusta, koska tiedustelumenetelmiä ei käytetä rikostutkinnassa. Tämän vuoksi tiedon luovuttamista rikostorjuntaan tai -tutkintaan koskeva sääntely on rakennettava käyttötarkoitussidonnaisuus huomioiden siten, että tietojen luovuttamista rajataan riittävästi rikosten vakavuusasteen mukaan.

Lakivaliokunta toteaa, että kysymys ehdotetun sääntelyn arvioinnista on moniulotteisempi kuin ylimääräisen tiedon kohdalla. Tarkkaan ottaen tiedustelumenetelmän käytöllä saadun rikosepäilyä koskevan tiedon luovuttamisessa rikostorjuntaan kysymys ei ole ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevasta sääntelystä vaan niin sanotusta palomuurisääntelystä, jonka suhteen käyttötarkoitussidonnaisuus on ylimääräistä tietoa korostuneemmassa asemassa. Valiokunnan näkemyksen mukaan ehdotettua palomuurisääntelyä on siten syytä arvioida itsenäisenä ylimääräisen tiedon käyttämisestä erillisenä kysymyksenä. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettavan palomuurisääntelyn perusteella tiedon luovuttamisen edellytykset ovat myös monella tapaa tiukemmat kuin ylimääräisen tiedon osalta.

Ensinnäkin palomuurisääntelyssä on kysymys erilaisista lähtökohdista ja erilaisesta tietojen käyttötilanteesta kuin ylimääräisen tiedon kohdalla. Sotilastiedustelulla saatu 76 tai 77 §:ssä tarkoitettu tieto ei ole ylimääräistä tietoa eikä siihen rinnastettavaa tietoa sellaisena kuin ylimääräinen tieto on määritelty pakkokeinolain (5 luvun 55 §) ja poliisilain (5 luvun 53 §) ylimääräistä tietoa koskevissa säännöksissä. Niiden mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan tietyillä salaisilla pakkokeinoilla tai salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai tietyn poliisilain mukaisen vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka selvittämistä, estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu. Ehdotetussa 76 ja 77 §:ssä ehdotetun palomuurisääntelyn piiriin kuuluvat sitä vastoin kaikki tiedot, jotka on saatu millä tahansa tiedustelumenetelmällä. Lisäksi tilanteiden eroavaisuuksien osalta on syytä huomioida, että nyt käsiteltävissä palomuurisääntelyä koskevissa tilanteissa ei ole olemassa jonkin rikoksen selvittämistä, estämistä tai paljastamista varten annettua aikaisempaa lupaa tai päätöstä. Ylimääräisen tiedon käsitteestä näyttää valiokunnan käsityksen mukaan siten myös seuraavan, että ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevat säännökset eivät voi tulla sovellettaviksi tapauksissa, joissa tietoa on luovutettu sotilastiedustelulain 76 ja 77 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Toiseksi ylimääräistä tietoa saa voimassa olevan poliisilain 5 luvun 54 §:n 4 momentin mukaan lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, kun taas tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saisi luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta (77 §, 2 mom.).

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että voimassa olevan poliisilain 5 luvun 54 §:n 3 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin momentissa luetellusta rikoksesta. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös pakkokeinolain 5 luvun 56 §:ään. Ehdotetun sotilastiedustelulain 76 §:n 2 momentin säännös harkinnanvaraisesta ilmoittamisesta rikoksen selvittämiseksi sisältää vain kolmen vuoden enimmäisrangaistusta koskevan kriteerin. Jotta edotetun 76 §:n 2 momentin kynnys ei tältä osin olisi alhaisempi kuin ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva voimassa oleva poliisilain 5 luvun 54 §:n 3 momentin säännös, lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin sisällytetään lisäedellytykseksi se, että ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Lakivaliokunnan esittämässä muodossa 2 momentti kuuluu seuraavasti:

> Sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa tehdystä rikoksesta keskusrikospoliisille, jos *ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys sellaisen rikoksen selvittämiselle, josta* säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina luovuttaa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp, s. 26) kiinnittänyt huomiota siihen, että tiedusteluviranomaisella ei näin ollen olisi velvollisuutta luovuttaa tietoa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Lausunnon mukaan ehdotus ei ole aivan asianmukainen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kannalta. Lausunnon mukaan viranomaisella tulisi lähtökohtaisesti olla velvollisuus luovuttaa syyttömyyttä tukeva tieto. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tällainen velvollisuus aiheuttaa kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotettu sääntely syyttömyyttä tukevan tiedon osalta vastaa voimassa olevan poliisilain (5 luku, 54 §:n 4 momentti) ja pakkokeinolain (5 luku, 56 §:n 4 momentti) muotoilua, jossa vastaavasti käytetään muotoilua "saa käyttää". Velvoittava sääntely aiheuttaisi tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä. Tämä voisi merkitä lakivaliokunnan käsityksen mukaan sitä, että syyttömyyttä tukevan tiedon luovuttamiselle tulisi mahdollisesti asetettavaksi rangaistustasoon liittyviä tai muita kynnyksiä, sillä kaikissa tilanteissa ei välttämättä ole perusteltua asettaa ehdotonta ilmoitusvelvollisuutta kaikkein lievimpien rikkomusten osalta, mikäli ilmoitus esimerkiksi johtaisi kansallista turvallisuutta uhkaavaan vakavaan vaaraan tai tiedustelumenetelmiä käyttävän virkamiehen hengen vaaraan.

Edelleen lakivaliokunta katsoo, että asiassa on syytä huomioida, että lainkohdan tulkintaa ohjaavat muun muassa pykälän perustelut (s. 307) ja niistä ilmenevät periaatteet, jotka kaventavat tiedusteluviranomaisen harkintavaltaa.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta katsoo, että syyttömyyttä tukevan selvityksen luovuttamista koskeva ehdotetun 77 §:n 4 momentin sääntelymalli on tässä yhteydessä hyväksyttävissä. Valiokunta katsoo, että soveltamiskäytäntöä on kuitenkin syytä tarkkaan seurata ja tarvittaessa on ryhdyttävä selvittämään sääntelyn tarkistamista.

Teknisenä seikkana lakivaliokunta huomauttaa siitä, että tiedon luovuttamista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi koskeva säännös sisältyy ainoastaan 77 §:n 4 momenttiin. Mikäli tiedon luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään kahdessa erillisessä pykälässä, niin 4 momenttia vastaavaa säännös tulee sisällyttää myös sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:ään.

Sotilastiedustelulainsäädännön tarkoituksena on Suomen sotilaallisen puolustamisen ja kansallisen turvallisuuden parantaminen. Kyseiset kriteerit, joiden perusteella rikosepäilystä ilmoittamista voidaan lykätä, ilmenevät myös ehdotetun 76 §:n 1 momentista. Lakivaliokunta katsoo, että tiedustelumenetelmien käyttötarkoituksesta johtuen on selvää, että harkinnanvaraisissa rikostiedon luovuttamistapauksissa keskeinen arviointikriteeri on luovuttamisen vaikutus maanpuolustukseen ja kansalliseen turvallisuuteen. Tämä ilmenee myös esityksen perusteluista (s. 306). Harkinnanvaraisissa tilanteissa olisi kuitenkin suhteutettava toisiinsa yhtäältä maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamisintressi sekä toisaalta esimerkiksi rikoksen selvittämisintres-

si. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että maanpuolustusta ja kansallista turvallisuutta koskeva kriteeri ei kuitenkaan käy ilmi ehdotetusta 76 §:n 3 momentista tai 77 §:n 3 momentista. Valiokunta pitää perusteltuna, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:n 3 momenttiin ja 77 §:n 3 momenttiin lisätään harkinnanvaraisia tilanteita koskevaksi arviointikriteeriksi myös toimenpiteen vaikutus maanpuolustukseen ja kansalliseen turvallisuuteen. Lakivaliokunta esittää lisäksi teknisenä huomiona, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 3 momentissa tulisi rikoksen selvittämisen sijasta käyttää muotoilua rikoksen estäminen, sillä 77 §:ssä on kyse tiedon luovuttamisesta rikoksen estämiseksi.

Lakivaliokunnan esittämässä muodossa 76 §:n 3 momentti kuuluu seuraavasti:

> Kun harkitaan 1 momentissa tarkoitettua ilmoituksen siirtämistä tai 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon *sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi* rikoksen selvittämisen merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta.

Vastaavasti 77 §:n 3 momentti kuuluu lakivaliokunnan esittämässä muodossa seuraavasti:

> Kun harkitaan 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon *sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi* rikoksen estämisen merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta.

Edellä selostetun valossa ja edellyttäen, että lakivaliokunnan esittämät tarkistusehdotukset tehdään, valiokunta katsoo kokonaisuutena tiedon luovuttamista koskevan sääntelyn osalta, ettei sääntelyn lähtökohtaisesti tulisi avata mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen. Näin on erityisesti siltä osin kuin tiedon luovuttamista koskevat kynnykset ovat vähintään samalla tasolla kuin ylimääräisen tiedon käyttämisen osalta. Valiokunta korostaa, että edellä mainitun tavoitteen kannalta olennaista on ehdotettujen tiedustelumenetelmien käyttäminen niille osoitettuun tarkoitukseen. Nyt ehdotettu tiedon luovuttamista koskeva sääntely sijoittuu valiokunnan näkemyksen mukaan erilaiseen yhteyteen kuin ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely, eikä niitä voida yksiselitteisesti vertailla. Tämän vuoksi sääntelyn tietty eroavaisuus on hyväksyttävissä. Sääntelyn soveltamista on kuitenkin tärkeää tarkkaan seurata ja ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntötoimiin, mikäli soveltamiskäytäntö osoittaa, että sääntelyä käytettäisiin esimerkiksi poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja tai pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen.

Lakivaliokunta kuitenkin korostaa, että ehdotettujen 76 ja 77 §:n sääntelyn sanamuodon piiriin ei kuulu perusteluissa (s. 307) mainittu tiedon luovuttaminen rikoksen paljastamiseksi tai esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseksi ja 77 §:n 2 momentin perustelut ovat siten ristiriidassa säännöstekstin kanssa.

Lakivaliokunta on esitystä käsitellessään arvioinut myös sitä, tulisiko tuomioistuimille varata toimivalta tiedon luovuttamisesta päättämiseen. Valiokunta katsoo, että asiaa voidaan tältä osin arvioida samansuuntaisesti kuin uudistettaessa ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaa sääntelyä vuonna 2013 (ks. HE 14/2013 vp). Tuolloin omaksuttiin sääntelymalli, jonka mukaan tuomiois-

tuin päättää ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä pääasian käsittelyn yhteydessä. Asiaa koskevaa ehdotusta käsiteltäessä lakivaliokunta nimenomaisesti totesi, että ylimääräisen tiedon merkitystä ei lähtökohtaisesti voida arvioida muutoin kuin osana kokonaisnäyttöä ja että erillinen ylimääräisen tiedon hyödyntämistä koskeva prosessi ei ole tarkoituksenmukainen (LaVM 17/ 2013 vp, s. 8/I). Valiokunta katsoo, että kysymystä siitä, tuleeko tuomioistuimella olla päätäntävalta tiedustelumenetelmää käyttämällä saadun rikosepäilyn ilmoittamisesta, voidaan nyt käsiteltävän esityksen osalta arvioida samansuuntaisesti. Näin ollen valiokunta katsoo, että tuomioistuinmenettely itse luovuttamisesta päättämisen osalta ei ole tarpeen. Vastaavasti valiokunta katsoo olevan perusteltua, että tuomioistuin päättää luovutetun tiedon käyttämisestä näyttönä pääasian yhteydessä.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että poliisilain ja pakkokeinolain ylimääräisen tiedon käyttämistä koskeva sääntely sisältää säännöksen, jonka mukaan ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä (poliisilain 5 luvun 54 §:n 3 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 3 momentti). Ehdotettu sotilastiedustelulain sääntely ei sisällä vastaavaa säännöstä. Valiokunta katsoo, että sääntelyä on tältä osin täydennettävä siten, että ehdotettu sotilastiedustelua koskeva sääntely tiedon luovuttamista koskevan sääntelyn osalta sisältää edellä mainittuja poliisilain ja pakkokeinolain säännöksiä vastaavaa sääntelyä.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:ään lisätään molempiin uusi momentti seuraavasti:

> *Tämän pykälän perusteella luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.*

Lisäksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 6 §:n 2 momentin esitutkintapöytäkirjaa koskevaan säännökseen lisätään ylimääräistä tietoa vastaavasti maininta 76 ja 77 §:ssä tarkoitetun tiedon luovuttamisesta. Säännöksessä tulee huomioida myös vastaavat muutostarpeet siviilitiedustelua koskevan esityksen (HE 202/2017 vp) 1. lakiehdotuksen 5 a luvun 44 §:n huomioimiseksi. Siviilitiedusteluesityksen huomioivassa muodossa lakivaliokunnan esittämä esitukintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentti kuuluu seuraavasti:

> Esitutkintapöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä ja niiden yhteydessä tehdyistä esitutkinnassa selvitettäviä asioita koskevista havainnoista sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa ja jos laissa ei toisin säädetä. Esitutkintapöytäkirjaan on kirjattava ylimääräisen tiedon *sekä poliisilain 5 a luvun 44 §:n ja sotilastiedustelulain (/) 76 tai 77 §:n perusteella luovutetun tiedon käyttäminen rikoksen selvittämisessä*.

Edelleen lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n haastehakemuksessa ilmoitettaviin tietoihin lisätään ylimääräistä tietoa koskevaa 8 kohtaa vastaavasti uusi kohta koskien ehdotetun sotilastiedustelulain

76 ja 77 §:ssä tarkoitettua tietoa. Säännöksessä tulee huomioida myös vastaavat muutostarpeet siviilitiedusteluesityksen (HE 202/2017 vp) 1. lakiehdotuksen 5 a luvun 44 §:n huomioimiseksi. Siviilitiedusteluesityksen huomioivassa muodossa lakivaliokunnan esittämä 3 §:n uusi kohta kuuluu seuraavasti:

> Haastehakemuksessa on ilmoitettava:
>
> *poliisilain 5 a luvun 44 §:n ja sotilastiedustelulain (/) 76 tai 77 §:n perusteella luovutettu tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut kyseisen tiedon käyttämiselle*;

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 5 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tässä mainitussa pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä ja tiedon luovuttamisesta. Ehdotuksen 76 §:n 4 momentin mukaan mainitussa pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä päättää puolestaan tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Lakivaliokunta katsoo, että molemmissa pykälissä on kyse siinä määrin merkityksellisistä asioista, että päätösvalta myös 76 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa on perusteltua nostaa päällikkötasolle. Edellä todetun johdosta lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:n 4 momentti muutetaan kuulumaan seuraavasti:

> *Pääesikunnan tiedustelupäällikkö* päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä.

Tiedustelukiellot

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä säädetään tiedustelukielloista. Pykälässä säädetään niistä tilanteista, joissa siinä lueteltuja tiedustelumenetelmiä, kuten telekuuntelua tai tietoliikennetiedustelua, ei saa kohdistaa viestintään tai tietoon, josta osapuolella on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta tiettyjen säännöksessä viitattujen oikeudenkäymiskaaren säännösten nojalla. Pykälä sisältää myös säännöksen, jonka mukaan tietoliikennetiedustelua ei saa kohdistaa viestintään, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp, s. 26—27) todennut, että säännöksen sanamuodon mukaan jää epäselväksi, että esimerkiksi rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä kuuluu kokonaisuudessaan tiedustelukiellon piiriin samalla tavalla kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä on säädetty kuuntelukielloista. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan on varmistuttava siitä, ettei tiedustelukielto ole soveltamisalaltaan rajatumpi kuin pakkokeinolaissa.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotetussa tiedustelukieltoa koskevassa 79 §:n 1 momentissa viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 20 ja 22 §:n 2 momenttiin. Rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välisen suhteen kannalta keskeinen säännös koskien oikeutta kieltäytyä todistamasta on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §. Tiedustelukiellot soveltuvat sotilastiedustelulakiehdotuksessa ehdotetun 79 §:n 1 momentissa lueteltuihin tiedustelukeinoihin, sekä muuhun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaan tiedusteluun.

Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n kuuntelu- ja katselukieltojen osalta keskeinen on tältä osin mainitun 52 §:n 1 momentin 1 kohta, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettuja pakkokeinoja, kuten telekuuntelua, ei saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa väliseen viestiin. Lakivaliokunta katsoo, että koska sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä on tiedustelukieltojen osalta viitattu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ään, on rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä lähtökohtaisesti katettu pakkokeinolain 52 §:ssä tarkoitettua kuuntelukieltoa vastaavalla tavalla säännösten erilaisesta lainsäädäntötekniikasta huolimatta koskien muita kuin valtiollisia toimijoita.

Tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun kielto ei ehdotetun 79 §:n 1 momentin mukaisesti koske valtiollisia toimijoita. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä omaksuttu ratkaisu poikkeaa siviilitiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 202/2017 vp) ehdotetun tietoliikennetiedustelulain 12 §:ssä ehdotetusta tiedustelukieltoja koskevasta sääntelystä, jossa tiedustelukieltojen osalta ei tehdä erottelua valtiollisen ja muun kuin valtiollisen toimijan välillä. Edellä selostetun valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta arvioi, tulisiko 1. lakiehdotuksen 79 §:ssä tiedustelukieltojen osalta luopua tiedustelukieltojen osalta erottelusta valtiollisen ja muun kuin valtiollisen toimijan välillä siviilitiedusteluesitystä vastaavalla tavalla.

Lakivaliokunta kiinnittää lisäksi puolustusvaliokunnan huomiota siihen, että pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n kuuntelukiellon sanamuoto kattaa kaiken rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välisen viestinnän. Ehdotetun sotilastiedustelulain 79 §:n muotoilu puolestaan kattaa vain viestinnän, josta on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. Tältä osin kieltojen kattavuus poikkeaa toisistaan. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan tietoliikennetiedustelussa kiellon kohdistaminen epäillyn ja avustajan väliseen kaikkeen viestintään olisi kuitenkin tietoliikennetiedustelun toteuttamistapaan liittyvistä teknisistä syistä ongelmallista. Kuitenkaan esimerkiksi 79 §:n 1 momentin säännökseen sisältyvää telekuuntelua ei toteuteta tietoliikennetiedustelua vastaavalla tekniikalla. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan 79 §:ssä tarkoitettu tiedustelukieltoa koskeva sääntely tulisikin erityisesti pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n soveltamisalaa vastaavien tiedustelukeinojen, kuten telekuuntelun, osalta toteuttaa pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n sääntelyä vastaavalla tavalla.

Lakivaliokunta toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä tarkoitetut tiedustelukiellot eivät muiltakaan osin ole sisällöltään identtiset pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettujen kuuntelukieltojen kanssa. Tältä osin lakivaliokunta kiinnittää huomiota pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kieltoon kohdistaa kuuntelua rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun läheisensä väliseen viestiin. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 § ei sisällä viittausta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:ään. Lakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä vielä arvioida, onko perusteltua, että 1. lakiehdotuksen 79 §:ssä tarkoitetut tiedustelukiellot eivät ole kattavuudeltaan samanlaiset pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettujen kuuntelukieltojen kanssa.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 86 §:ssä säädetään tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisesta. Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen on merkittävä jälkikäteinen oikeusturvan tae.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta on ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu, ja jos käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty tietyn Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin sisältö. Perustuslakivaliokunnan mukaan säännöstä on syytä täsmentää, sillä siitä ei ilmene, tarkoitetaanko olemisella toimenpiteen suorittamishetken olinpaikkaa vai ilmoitushetken tilannetta (PeVL 36/2018 vp, s. 27).

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että ilmoittamisvelvollisuus muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta koskee ehdotetun pykälän mukaan vain tilanteita, joissa käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty luottamuksellisen viestin sisältö. Säännösehdotus ei siten koske tunnistamistietojen käsittelyä, mikä kaventaa merkittävästi ilmoitusvelvollisuuden tosiasiallista merkitystä oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena. Perustuslakivaliokunta pitää välttämättömänä, että ilmoittamisvelvollisuus ulotetaan myös viestin tunnistamistietoihin kohdistuvaan manuaaliseen käsittelyyn (PeVL 36/2018 vp, s. 28). Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Lakivaliokunnan mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 86 §:n 2 momentti on edellä olevan valossa perusteltua muuttaa esimerkiksi seuraavasti:

> Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta on ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu, ja jos käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty *tietoliikennetiedustelun suorittamisen hetkellä* Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin *tunnistamistiedot tai* sisältö. Velvollisuutta ilmoittaa ei kuitenkaan ole, jos tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitetty 83 §:n perusteella.

Kuten edellä on todettu, perustuslakivaliokunnan mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n 6 momentissa tarkoitetun kanteluoikeuden tulisi koskea paitsi tiedustelumenetelmää myös niistä ilmoittamisen lykkäämistä ja ilmoituksen tekemättä jättämistä (PeVL 36/2018 vp, s. 34). Perustuslakivaliokunta on toistanut tämän kantansa tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa mietinnössään (PeVM 9/2018 vp, s. 6) ja ehdottanut lisäksi selvyyden vuoksi, että valtuutetun kanteluoikeutta koskeva säännös lisätään myös valvontalakiehdotuksen 14 §:ään. Eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain näin muutettuna.

Lakivaliokunta on vuorostaan tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa aiemmassa lausunnossaan (LaVL 27/2018 vp) kiinnittänyt huomiota siihen, että tiedusteluvaltuutetun läsnäolo-oikeutta ei ehdoteta ulotettavaksi sotilastiedustelulakiehdotuksessa säädettyyn tuomioistuinkäsittelyyn, jossa tiedusteluviranomainen pyytää lupaa olla ilmoittamatta tai lykätä ilmoittamista tiedus-

telutoimenpiteestä sen kohteelle. Ottaen huomioon, että tiedusteluvaltuutetun tehtäviin kuuluu myös seurata ilmoittamisvelvollisuuksia (ks. HE 199/2017 vp, s. 48), lakivaliokunta katsoi, että valtuutetulle tulisi varata tilaisuus tulla kuulluksi myös tällaisessa tuomioistuinkäsittelyssä (LaVL 27/2018 vp).

Edellä esitetyn perusteella on lakivaliokunnan mukaan perusteltua, että tiedusteluvalvontavaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeus sekä kanteluoikeus ulotetaan myös ilmoituksen lykkäämistä tai ilmoituksen tekemättä jättämistä koskevaan lupaprosessiin ja siinä annettuun päätökseen. Tästä ei kuitenkaan ole tarpeen sisällyttää ehdotettuun sotilastiedustelulakiin nimenomaisia säännöksiä, koska tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamista koskevassa 86 §:n 8 momentissa viitataan, että ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan, mitä lupa-asian tuomioistuinmenettelyä koskevassa 113 §:ssä säädetään. Lakivaliokunta korostaa, että valtuutetun läsnäolo- ja puheoikeus ilmoituksen lykkäämistä tai ilmoituksen tekemättä jättämistä koskevassa lupaprosessissa sekä kanteluoikeus prosessissa annettuun päätökseen seuraavat kyseisestä viittaussäännöksestä. Ratkaisu on linjassa edellä selostetun tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 14 §:n kanssa.

Tallenteiden tutkiminen

Perustuslakivaliokunnan mukaan tiedusteluvaltuutetulla tulee olla sama oikeus tutkia tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita kuin sotilastiedustelulakiehdotuksen 108 §:n 1 momentissa mainituilla tuomioistuimella ja muilla tahoilla (PeVL 36/2018 vp, s. 32). Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytys sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Pykälän 2 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia myös sotilastiedusteluviranomaisen ulkopuolinen asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa. Perustuslakivaliokunnan mukaan ehdotettu sääntely on perustuslain 124 §:n kannalta ongelmallisen väljää, eikä sen mukaan voida pitää asianmukaisena, että tiedustelutoiminnassa kertyneiden tallenteiden tutkinta annettaisiin näin avoimen sääntelyn perusteella ulkopuolisille henkilöille, joiden ei myöskään edellytetä olevan virkamiehiä. Perustuslakivaliokunnan mielestä lakiehdotuksen 108 §:ssä tarkoitetun ulkopuolisen asiantuntijan ja muun henkilön, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa, osuus tulee rajata vain sotilastiedusteluviranomaista avustavaan rooliin ja sitoa tallenteiden tutkimus hänen osaltaan viranomaisen välittömään ohjaukseen. Lisäksi tulee säätää avustavan henkilön virkavastuusta. Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Lisäksi laissa on perustuslakivaliokunnan mukaan syytä säätää ehdotettua täsmällisemmin henkilöpiiristä, joka voi tulla kyseeseen muuna henkilönä, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa. Lisäksi säännösperustaisesti on varmistuttava siitä, että säännöksessä viitatuilla viranomaiskoneiston ulkopuolisilla henkilöillä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon asianmukaiseksi suorittamiseksi.

Valiokunnan lausunto LaVL 31/2018 vp

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 108 §:n 1 momenttiin lisätään tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies tahoiksi, joilla on oikeus tutkia tallenteita.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan sotilastiedustelulakiehdotuksen 108 §:n 2 momentissa tarkoitetussa ulkopuolisen asiantuntijan tai muun henkilön käytössä on kyse siitä, että henkilö avustaa tiedusteluviranomaista sen jo hankkiman tietotallenteen sisällön selvittämisessä. Kyse ei siten ole siitä, että tällaiselle henkilölle annettaisiin tiedonhankintatehtäviä PL 124 §:n vastaisesti. Avustavassa toiminnassa voi olla kyse esimerkiksi tulkkauksesta, kielen kääntämisestä tai teknisen suojauksen purkamisesta. Edellä esitetty huomioon ottaen lakivaliokunta pitää perusteltuna, että pykälästä poistetaan viittaukset "tiedonhankintaan". Lisäksi säännöksessä on perusteltua mahdollistaa se, että tallenteiden tutkiminen ulkopuolisen asiantuntijan tai muun henkilön toimesta edellyttää joko pääesikunnan tiedustelupäällikön määräystä tai "tuomioistuimen osoitusta", jolloin sääntely vastaa voimassa olevassa poliisilaissa sekä siviilitiedustelulakiehdotuksessa esitettyä (poliisilain 5 luvun 52 § ja siviilitiedustelulain 5 a luvun 43 §).

Lisäksi pykälässä tulee säätää ulkopuolisen asiantuntijan ja muun henkilön virkavastuusta. Virkamiehen erityisasemaan kuuluu muita laajempi vastuu työssä tapahtuneista virheistä eli virkavastuu. Virkavastuun yleisinä perusteina ovat perustuslain 2 §:n 3 momentin ja 118 §:n säännökset. Virkavastuun on vakiintuneesti katsottu käsittävän sekä rikosoikeudellisen että vahingonkorvausoikeudellisen vastuun. Myös perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkisen hallintotehtävän hoitamisen on perustuslakivaliokunnan käytännössä katsottu lähtökohtaisesti edellyttävän, että tehtävää hoitavat luonnolliset henkilöt toimivat tehtävässään virkavastuulla (PeVL 8/2014 vp, s. 5/I, PeVL 29/2013 vp, s. 2, PeVL 18/2007 vp, s. 7/I, PeVL 20/2006 vp, s. 2, PeVL 33/2004 vp, s. 7/II).

Rikosoikeudellista virkavastuuta ja virkarikoksia koskevat säännökset sisältyvät rikoslain (39/1889) 40 lukuun. Rikosoikeudellinen virkavastuu ulottuu 40 luvun 11 §:n määritelmäsäännöksen 5 kohdan nojalla myös viranomaisorganisaation ulkopuolella tapahtuvaan julkisen vallan käyttöön. Sen mukaan julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan ensiksikin sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen. Toiseksi julkista valtaa käyttävällä tarkoitetaan sitä, joka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella osallistuu edellä tarkoitetun päätöksen valmisteluun säännöksessä kuvatuin tavoin. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vuorostaan vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Niin ikään pykälässä tulee säätää ulkopuoliseen asiantuntijaan ja muuhun henkilöön kohdistuvasta välittömästä ohjauksesta ja valvonnasta tallenteita tutkittaessa sekä siitä, että tällaisella henkilöllä tulee olla tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen. Tällainen muutos myös rajaa henkilöpiiriä.

Edellä esitetyn valossa lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen tallenteiden tutkimista koskeva pykälä muutetaan kuulumaan seuraavasti:

Tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuin, pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies *taikka tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa*.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 17 §:n 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä yhteisöjen kanssa sekä luovuttaa muille viranomaisille ja yhteisöille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa katsonut, että säännöksen sanamuodon perusteella jää hyvin avoimeksi, mitä sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi olla ja mitä yhteisöjä säännös koskisi (PeVL 36/2018 vp, s. 31). Epäselväksi jää muun muassa, miten ehdotettu sääntely suhtautuu perustuslain 124 §:n julkisen hallintotehtävän antamista muun kuin viranomaisen hoidettavaksi koskevaan sääntelyyn. Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiehdotuksen 17 § tulee joko poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tulee olennaisesti täsmentää yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen ja perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla. Tällainen muutos on edellytys sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunta on lisäksi henkilötietojen luovuttamisen osalta katsonut, että pykälässä on määriteltävä olennaisesti tarkemmin tietojen saantiin oikeutettujen yhteisöjen piiri, jotta sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, tai vaihtoehtoisesti säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu rajaus, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Myös tällainen muutos on edellytyksenä sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan puolustusvaliokunnan on edellä olevan valossa aiheellista arvioida ehdotetun sotilastiedustelulain 17 §:n 2 momenttia huolellisesti uudelleen. Lakivalio-

kunnan mielestä momentissa ehdotetusta yhteistyösääntelystä tiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välillä on perusteltua luopua.

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 § sisältää säännökset kansainvälisestä yhteistyöstä. Pykälän 3 momentti sisältää säännökset vieraan valtion toimivaltaisen virkamiehen oikeudesta Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää tiettyjä tiedustelumenetelmiä.

Ehdotettu sääntely ei sisällä säännöksiä vieraan valtion virkamiehen rikosoikeudellisesta virkavastuusta. Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 36/2018 vp, s. 30) sääntelyä on täydennettävä virkavastuuta koskevin säännöksin. Lisäksi säännöksen sanamuodosta tulee käydä ilmi selkeämmin, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.

Lakivaliokunta katsoo, että vieraan valtion virkamiehen rikosoikeudellisen virkavastuun tulee ilmetä ehdotetusta sotilastiedustelulaista. Perusteltua kuitenkin on, että varsinaiset virkavastuuta koskevat säännökset sisällytetään rikoslain säännöksiin, joihin sotilastiedustelulaissa olevassa säännöksessä viitataan. Vieraan valtion virkamiehen vahingonkorvausvastuusta ei valiokunnan näkemyksen mukaan tarvitsisi erikseen säätää, koska virkamies toimisi sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa, jolloin mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus saattaisi konkretisoitua ensisijaisesti puolustusvoimille joko suoraan tai isännänvastuun perusteella.

Rikosoikeudellinen virkavastuu on rikoslain 40 luvun 12 §:n 3 momentin mukaan ulotettu koko laajuudessaan ulkomaiseen virkamieheen, joka toimii Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo-, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämis- tai rikosten ennalta estämis- ja esitutkintatehtävissä taikka joka toimii Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä. Kyseiseen virkamieheen sovelletaan 40 luvun 1—3 momentin säännösten lisäksi myös, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, 40 luvun 5 ja 7—10 §:ää. Mainitut ulkomaiset virkamiehet rinnastetaan kotimaisiin virkamiehiin myös silloin, kun virkamiehiä vastustetaan tai heihin kohdistetaan rikoksia. Heihin kohdistuviin tekoihin sovelletaan mm. virkamiehen väkivaltaista vastustamista, niskoittelua ja virkavallan anastusta koskevia rikoslain säännöksiä (RL 16:20). Heihin virkatoimessa tai virkatoimen vuoksi kohdistunut tahallinen surmaaminen voidaan katsoa murhaksi (RL 21:18). Itse ulkomaisen virkamiehen käsite on sinällään kattava (RL 40 luvun 11 §:n 4 kohta).

Virkamiehiin kohdistuvista rikoksista säädetään rikoslain 16 luvussa ja virkamiesten tekemistä rikoksista rikoslain 40 luvussa. Mainittujen lukujen soveltamissäännösten perusteella on arvioitavissa se, mitkä rikokset ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä eli mitkä voivat olla sellaisia, joiden tekijöinä tai kohteina ulkomaiset virkamiehet voivat olla tiedustelutehtävää Suomessa harjoittaessaan. Rikoslain 16 luvun 20 §:n perusteella näyttää valiokunnan käsityksen mukaan siltä, että merkityksellisiä rikoksia ovat sen luvun 1—3, 13 ja 14 §:ssä rangaistaviksi säädetyt rikokset.

Tässä yhteydessä on vaikea ajatella, että luvun 9 § virkavallan anastuksesta soveltuisi. Rikoslain 40 luvun osalta puolestaan merkitystä on mainitun luvun 1—3, 5 ja 7—10 §:ssä rangaistaviksi säädetyillä rikoksilla, lisäksi huomioon on aihetta ottaa ko. luvun 14 § menettämisseuraamuksesta.

Lakivaliokunta toteaa, että rikoslain 16 luvun säännösten soveltaminen kansainvälisessä tiedusteluyhteistyössä lienee kuitenkin teoreettista, koska tiedustelua suorittava virkamies harvemmin toimii niin, että häneen rikoksen kohdistava tietää tämän olevan vieraan valtion tiedusteluvirkamies. Syyllistyminen rikoslain 16 luvun mukaisiin tekoihin edellyttää tahallisuutta sen suhteen, että teon kohteena on virkamies. Asia on kuitenkin syytä huomioida rikoslain 16 luvun soveltamisalasääntelyssä.

Lakivaliokunta katsoo, että ulkomaisten tiedusteluvirkamiesten Suomessa tekemien samoin kuin heihin täällä kohdistuvien rikosten osalta on tarpeen säätää niissä säännöksissä, joissa todetaan, minkä rikosten osalta ja millä edellytyksillä virkarikoksia ja virkamiehiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan ulkomaisiin virkamiehiin (rikoslain 16 luvun 20 § ja 40 luvun 12 §).

Edellä selostetun perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että rikoslain 16 luvun 20 §:ään lisätään uusi 6 momentti, johon otetaan asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus) 5 a luvun 57 §:n 3 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 3 momenttiin. Lakivaliokunnan esittämä uusi momentti kuuluu seuraavasti:

> *Sovellettaessa tämän luvun 1—3, 13 tai 14 §:ää teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan ulkomainen virkamies, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 3 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella.*

Lisäksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että rikoslain 40 luvun 12 §:ään lisätään uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti siirtyisi uudeksi 5 momentiksi ja nykyinen 5 momentti uudeksi 6 momentiksi. Uuteen 4 momenttiin tulisi sisällyttää asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus) 5 a luvun 57 §:n 3 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin. Lakivaliokunnan ehdottama uusi 4 momentti kuuluu seuraavasti:

> *Tämän luvun 1—3, 5, 7—10 ja 14 §:ää sovelletaan, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, ulkomaiseen virkamieheen, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 3 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella.*

Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle myös, että rikoslain 21 luvun 18 §:n soveltamisalasäännökseen sisällytetään asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus) 5 a luvun 57 §:n 3 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 3 momenttiin. Lakivaliokunnan esittämässä muodossa rikoslain 21 luvun 18 § kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

> Sovellettaessa tämän luvun 2 §:n 4 kohtaa rikollisen teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettu julkista luottamustehtävää hoitava henkilö, sellainen ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa taikka Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka joka toimii Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä, julkista valtaa käyttävä henkilö ja 16 luvun 20 §:n 5 momentissa tarkoitettu henkilö *ja sellainen ulkomainen virkamies, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 3 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella*.

Sotilastiedustelulakiehdotukseen on tarpeen lisätä uusi pykälä ulkomaisen virkamiehen virkavastuusta, jossa viitataan edellä lakivaliokunnan esittämiin rikoslain säännöksiin. Säännöksessä on kuitenkin otettava huomioon, että lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan NATO-maiden ja rauhankumppanuusmaiden joukkojen ja henkilöstön oikeudellinen asema niiden oleskellessa toisen sopimuspuolen alueella järjestetään vakiintuneesti kansainvälisillä sopimuksilla (NATO/PfP SOFA). Sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulo-muodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä erioikeuksia ja -vapauksia. Saadun selvityksen mukaan kansainvälisillä sopimuksilla on puolustusvoimissa suurempi merkitys kuin sisäministeriön hallinnonalalla.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotukseen sisällytetään uusi säännös seuraavasti:

> *Rikoslain 16 luvun 20 §:n 6 momentissa, 21 luvun 18 §:ssä ja 40 luvun 12 §:n 4 momentissa säädetään mainittujen lukujen soveltamisesta tiedustelumenetelmää Suomen alueella käyttävän ulkomaisen virkamiehen tekemään tai häneen kohdistuneeseen rikokseen, ellei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu.*

Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle myös sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 3 momentin tarkistamista siten, että momentin loppuun lisätään säännöstasolle perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetun huomioimiseksi uusi virke, jonka mukaan ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Valiokunnan esittämä uusi virke kuuluu seuraavasti:

> *Ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.*

Kansainväliseen yhteistyöhön liittyen perustuslakivaliokunta on esittänyt (PeVL 36/2018 vp, s. 28), että kansainvälistä yhteistyötä koskevassa säännöksessä viitattaisiin siihen, että tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on noudatettava Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia ja kielletään nimenomaisesti kansainvälinen yhteistyö ja tietojen vaihto, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä tämän yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti. Tällainen muutos on edellytyksenä lakiehdo-

tuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Edellä esitetyn perusteella sotilastiedustelulakiehdotuksen 17 §:ään on tarpeen sisällyttää edellä tarkoitettu säännös.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävät ja voimavarat

Lakivaliokunta on tiedustelutoiminnan valvonnasta antamassaan lausunnossa kiinnittänyt erityistä huomiota tiedusteluvalvontavaltuutetulle ehdotettuihin vahvoihin toimivaltuuksiin ja moninaisiin tehtäviin ja pitänyt niitä perusteltuina ja tarpeellisina tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnan uskottavuuden ja tehokkuuden kannalta (LaVL 27/2018 vp, s. 5—7). Lakivaliokunta oli kuitenkin huolissaan valtuutetun voimavarojen riittävyydestä suhteessa valtuutetulle esitettyihin toimivaltuuksiin ja tehtäviin, minkä vuoksi se piti välttämättömänä, että valtuutetun voimavarojen riittävyyttä seurataan tarkoin ja että voimavaroja lisätään ripeästi, jos tämä osoittautuu tarpeelliseksi.

Tiedusteluesitysten eduskuntakäsittelyn aikana tiedusteluvalvontavaltuutetun roolia on kuitenkin vielä esityksissä ehdotetusta vahvennettu ja tehtäviä lisätty. Lakivaliokunta on myös edellä kuvatuin tavoin antanut useiden kysymysten arvioinnissa erityistä painoarvoa tiedusteluvalvontavaltuutetun vahvalle roolille ja valvonnalle. On siten ehdottoman välttämätöntä, että valtuutetun voimavaroista huolehditaan ja voimavaroissa otetaan edellä esitetty huomioon.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että puolustusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 9.1.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk

jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Marja Tuokila
valiokuntaneuvos Mikko Monto

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Puolustusvaliokunnan tulee yhtyä perustuslakivaliokunnan ehdotukseen myös oikeussuojan osalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan tulee harkita, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti kahden tuomarin kokoonpanossa (PeVL 36/2018 vp, s. 33—34). Lähtökohta hallituksen esityksessä on yhden tuomarin kokoonpano.

Perustuslakivaliokunta korostaa, että perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä ja että oikeusturvavaatimus siten on yksi perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä (PeVL 36/2018 vp, s. 33).

Kuten perustuslakivaliokunta toteaa, on tuomioistuimen lupa edellytys sille, että pidemmälle menevät tiedustelumenetelmät voidaan ottaa käyttöön. Näihin lukeutuvat esimerkiksi tekninen seuranta, telekuuntelu ja tietoliikennetiedustelu. Siksi on erityisen tärkeää, että säädetty tuomioistuinkontrolli ei muodostu näennäiseksi ja että tuomioistuimella on riittävästi tietoa käytössä olevista tiedustelumenetelmistä sekä niitä koskevista yleisistä ja erityisistä edellytyksistä samoin kuin riittävät ja kattavat tiedot tuomioistuimen käsiteltävänä olevasta tiedustelumenetelmää koskevasta lupa-asiasta ja sen taustalla olevista tosiseikoista (PeVL 36/2018 vp, s. 33).

Tuomioistuimen kokoonpanon osalta perustuslakivaliokunta toteaa seuraavasti: "Valiokunnan mielestä puolustusvaliokunnan tulee kuitenkin harkita lupa-asioista päättävän kokoonpanon vahvistamista siten, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 1.1.2019 voimaan tulevan 2 luvun 11 §:n mukaisessa kahden tuomarin kokoonpanossa. Tällä on merkitystä oikeusturvan toteutumisen suhteen tiedusteluasioita tuomioistuimessa käsiteltäessä (ks. PeVM 4/2018 vp, s. 8)." (PeVL 36/2018 vp, s. 33—34).

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin perustuslain muuttamisen yhteydessä todennut oikeusturvasta seuraavasti: "Perustuslakivaliokunta korostaa erityisesti vahvoja oikeusturvatakeita sekä laaja-alaista ja tehokasta tiedusteluvaltuuksien käytön valvontaa ja riittäviä soveltamisrajoituksia myös, koska kyse on poikkeuksellisesta rajoitusperusteesta, jossa irrottauduttaisiin rikosperusteisesta toiminnasta ja joka niin ollen tulisi sovellettavaksi myös tilanteissa, joissa ei tiedonhankintavaiheessa eikä välttämättä muutoinkaan voitaisi kohdistaa konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä. Tämä on merkityksellistä siitäkin syystä, että perustuslain uusi 10 §:n 4 momentti ei vastaisuudessa koskisi ainoastaan tiedusteluvaltuuksia, vaan kaikkia tulevaisuudessa mahdollisesti ehdotettavia uusia luottamuksellisen viestinnän rajoitusvaltuuksia." (PeVM 4/2018 vp, s. 8).

Lisäksi haluamme tuoda esille, että sisäministeriö ja puolustusministeriö ovat lakivaliokunnassa ilmoittaneet, että he eivät näe estettä kahden tuomarin kokoonpanon mahdollistamiselle. Kuten lakivaliokunta toteaa, on yhden tuomarin kokoonpanon vahvistaminen jo nykylainsäädännön mukaan mahdollista. Hallituksen esitys ei kuitenkaan ole perustuslakivaliokunnan ehdottamalla tasolla, kun otetaan huomioon, että kyse on poikkeuksellisesta rajoitusperusteesta. Oikeusturvan

takaamiseksi tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tulee käsitellä lähtökohtaisesti kahden tuomarin kokoonpanossa. Mikäli tällainen kokoonpano olisi asian laatu huomioiden ilmeisen perusteetonta, voitaisiin asia käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Tällaisia olisivat esimerkiksi selkeät lupa-asiat.

Lähtökohtana tulisi olla, että HaV ja PuV tekevät kaikki PeV:n esittämät muutokset, muutenkin kuin säätämisjärjestyskysymysten osalta, tai vähintään on selkeästi perusteltava, jos niistä poiketaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että 1. lakiehdotuksen 11 luvun 113 §:n 1 momenttia muutetaan seuraavasti:

Tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se asian laatu huomioiden ole ilmeisen perusteetonta. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Helsingissä 9.1.2019

Eva Biaudet r
Katja Hänninen vas
Eeva-Johanna Eloranta sd
Suna Kymäläinen sd
Ilmari Nurminen sd
Johanna Karimäki vihr